

Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nden Miras: KKTC'nin Hüzün Turizmi Potansiyeli

Dr. Müjdat ERTÜRK, Girne Öğretmenevi, Girne KKTC, e-posta: mujdate26mail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6627-3605>

Öz

Özellikle internetin yaygınlaşması ile bilgiye daha kolay ulaşılabilmesi, havayolu ulaşım ağlarının genişleyerek tüm dünyaya yayılması ve havayolu ulaşımı fiyatlarının makul seviyelere inerek fiyat açısından kolay ulaşılabilir hale gelmesi turistlerin özel ilgilerine yönelik seyahat etme motivasyonlarını ve taleplerini artırmıştır. Özel ilgi alanına dayalı alternatif turizm kapsamında değerlendirilen hüzün turizmi, son yıllarda dünyada ve ülkemizde hızla gelişmekte, turistlerin ilgisini çekmektedir. İki toplum arasında İXX. Yüzyılın sonlarından 1974 yılına kadar süren şiddetli ve kanlı çatışmalara sahne olan Kıbrıs, hüzün turizmi açısından önemli bir potansiyeli topraklarında barındırmaktadır. Araştırmada, KKTC'nin Milli Mücadele Dönemi'nden miras kalan hüzün turizmi envanteri tespit edilmeye çalışılmış, araştırma sadece Milli Mücadele Dönemi ile sınırlı tutulmuştur. Envanterin ortaya konulabilmesi için ölçüt olarak, Seaton (1996) ve Stone'un (2006) hüzün turizmi sınıflandırmaları kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, KKTC'nin sahip olduğu hüzün turizmi potansiyelinin ülke ekonomisine daha fazla gelir sağlayabilecek potansiyelde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. KKTC'deki hüzün turizmi destinasyonları, dünyadaki örnekleri gibi düzenlenerek, gerekli tanıtım ve yatırımlar yapıldığı takdirde, turistik destinasyon haline gelerek, turist sayısının ve turizm gelirlerinin artmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hüzün Turizmi, Alternatif Turizm, Özel İlgi Turizmi, Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi, KKTC

Türk Turizm Araştırmaları Dergisi
Cilt.2, Sayı.4, 2018
ss.57-73.

DOI: 10.26677/tutad.2018. 41

Gönderilme tarihi: 13 Haziran 2018
Kabul tarihi: 2 Eylül 2018

Önerilen Atıf:

Ertürk, M. (2018). Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nden Miras: KKTC'nin Hüzün Turizmi Potansiyeli, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.2, Sayı.4, ss.57-73.

A Heritage from the Turkish Cypriot National Struggle Period: The Dark Tourism Potential of TRNC

Dr. Müjdat ERTÜRK, Kyrenia Teacher's House, Kyrenia, TRNC, e-mail: mujdate26mail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6627-3605>

Abstract

Especially with the spread of the internet, easier access to information, the expansion of airline transport networks to all over the world and air transportation prices decreasing to reasonable levels in terms of price is easily accessible to has increased the motivation and demands of tourists to travel for special interests. Dark tourism, which is considered as a new kind of special interest of tourists, has developed both in Turkey and in the world rapidly and attracts tourists' attention. Cyprus, which witnessed bloody fights and conflicts between the two nations from the end of the 19th century to 1974, has a great potential of dark tourism. In this study the inventory of dark tourism of North Cyprus which comes from Turkish Cypriot National Struggle Period has been tried to take, the study has been limited with Turkish Cypriot National Struggle Period. While taking the inventory, Seaton (1996) and Stone's (2006) classification techniques of dark tourism have been used. As a result, it has been found out that dark tourism potential of North Cyprus has a capacity to contribute more to the economy of the country. If the tourism destinations of the country are organized and introduced as well as the examples in the world and if the necessary investments are put into effect, North Cyprus will also be a dark tourism destination and number of tourists and the tourism income will increase.

Keywords: Dark Tourism, Alternative Tourism, Special Interest Tourism, Turkish Cypriot National Struggle, TRNC

Journal of Turkish Tourism Research
Vol.2, Issue.4, 2018
pp.57-73.

Suggested Citation:

Ertürk, M. (2018). A Heritage from the Turkish Cypriot National Struggle Period: The Dark Tourism Potential of TRNC, *Journal of Turkish Tourism Research*, Vol.2, Issue.4, pp.57-73.

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'nın etkileri atlatıldıktan sonra kitlesel hale gelen turizm olgusu, başlangıçta deniz, kum, güneş ekseninde gerçekleşirken, zaman içerisinde çeşitlenmeye başlamıştır. Turistlerin talepleri doğrultusunda çeşitlenen turizm olgusu, önceleri tarihi değerleri, daha sonraları doğal güzellikleri turistik ürün portföyüne katmıştır. Teknolojik gelişmeler, iletişimin ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması, yaşam şartlarının ve standartlarının değişmesi, insanların yenilik ve değişiklik istekleri turizm olgusuna yönelik yaklaşım ve beklentileri de değiştirmiştir. Değişen bu yaklaşım ve beklentilerin paralelinde; tipik, seyahat acentesi tarafından satılan, zamanın çoğunluğunun otellerde geçirildiği, acentenin belirlediği bir program dahilinde tatilin geçirildiği turizm anlayışı zamanla tüketicileri tatmin etmez hale gelmiştir. Özellikle internetin yaygınlaşması ile bilgiye daha kolay ulaşılabilmesi, havayolu ulaşım ağlarının genişleyerek tüm dünyaya yayılması ve havayolu ulaşımı fiyatlarının makul seviyelere inerek fiyat açısından kolay ulaşılabilir hale gelmesi turistlerin özel ilgilerine yönelik seyahat etme motivasyonlarını ve taleplerini artırmıştır.

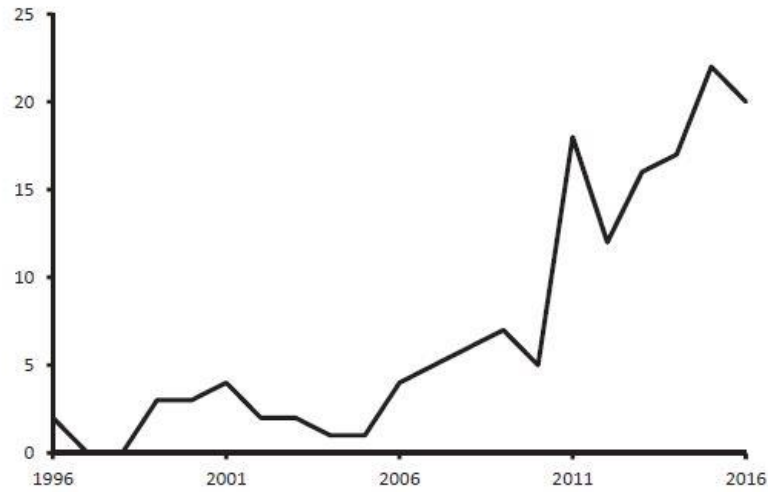
Turistlerin değişen talep ve beklentileri sonucu, bu talep ve beklentilere cevap verebilmek için, turizm arz cephesinde de değişimler kaçınılmaz hale gelmiştir. Turizm arzını sağlayan ülkeler, turizm destinasyonları ve işletmeler turistik ürünlerini çeşitlendirmeye yönelik adımlar atmışlardır. Bu değişimler sonucu alternatif turizm, sağlık turizmi, spor turizmi, kongre turizmi, inanç turizmi, eğitim turizmi gibi kavramlar daha sık duyulmaya başlamıştır. Özellikle 1990'lı yıllar ve 2000'li yılların başından itibaren ise, kuş gözlemciliği turizmi, mağara turizmi, su altı dalış turizmi, dağcılık turizmi, hüznün turizmi gibi tamamen kişisel ilgiye yönelik turizm çeşitleri daha geniş kesimin ilgisini çekmeye başlamıştır.

Alternatif turizm çeşitlerinden biri olan hüznün turizmi, yabancı literatürde *dark tourism* olarak adlandırılmaktadır (Çelik, 2017:43). Hüznün turizmi; işkence, soykırım gibi ölüm olaylarının yaşandığı yerler, bunların adına yapılan anıt ve müzeler ile yoksulluk, doğal afet gibi acı olayların yaşandığı yerlere seyahat etmeyi kapsayan turizm çeşididir. (Kılıç ve Akyurt, 2011: 213). Stone'a (2012:1567) göre hüznün turizmi kapsamında değerlendirilebilecek seyahatler, geçmişten günümüze insanlar seyahat edebildiği sürece gerçekleşmiş, ilgili seyahatlerin sosyo-kültürel bağları, nedenleri, gerçekleşme şekilleri çağlar boyunca değişiklik göstermiş olsa da, tarihin her döneminde kimlikli bir turizm biçimi olmuştur. Bununla birlikte XX. Yüzyılın ortalarından itibaren günümüzdeki anlamı ile hüznün turizmine artan bir talep söz konusudur.

Hüznün turizminin genel kabul görmüş bir evrensel tipolojisi bulunmamakla birlikte, bilim adamları arasında, hüznün turizmini daha geniş sosyo-kültürel çerçeveden, yönetsel ve politik sonuçları ya da etik ikilemleri incelemek için kullanma eğilimi gün geçtikçe artmaktadır. Bu bağlamda Stone (2013:309), hüznün turizminin "kültürel, coğrafi, antropolojik, siyasi, yönetsel ve tarihsel ilişkiler gibi geniş bir sosyal yelpazeyi irdeleyen multidisipliner bir akademik merceği" temsil ettiğini ileri sürmektedir. Başka bir deyişle; hüznün turizminin ilgi alanına giren konular, aynı zamanda kültür, coğrafya, antropoloji, siyaset bilimi, yönetim bilimleri ve tarih gibi bilim dallarının da ilgi alanına girmektedir.

HÜZÜN TURİZMİ KAVRAMI ve İLGİLİ LİTERATÜR

Hüznün turizmi ile ilgili araştırmalar 1990'lı yıllarda başlamış, 2010 yılından itibaren yapılan araştırmaların sayısında hızlı bir artış meydana gelmiştir. Şekil 1'de verilen rakamlar 1996-2016 yılları arasında hakemli dergilerde İngilizce olarak yayınlanan araştırmaları kapsamaktadır.

Şekil 1. 1996 – 2016 Yılları Arasında Hüzün Turizmi Alanında Yapılan Araştırma Sayıları
Kaynak: Light, 2017:276.

Başlangıçta ağırlıklı olarak kavramlar, etik tartışmalar, ürünlerin ticarileştirilmesi ve postmodernizm ile hüzün turizmi arasında ilişki çerçevesinde yapılan araştırmalar, daha sonra kapsam, bireysel/kollektif kimlik arasındaki ilişki, hüzün turistlerinin motivasyonları ve deneyimleri, hüzün turizminin duygusal boyutları gibi çerçevelerde ele alınmaya başlamıştır (Light,2017:277) Turizm alanında yapılan çalışmalar kültür turizmi, turist davranışları, otantiklik, turist motivasyonu, destinasyon yönetimi, özel ilgi turizmi, turizm politikası, turizm pazarlaması, turizm ekonomisi gibi konuları içermektedir. Yapılan çalışmalar sadece turizm alanıyla sınırlı kalmayıp, başta sosyoloji ve antropoloji olmak üzere kriminoloji, tarih, arkeoloji, psikoloji, gazetecilik, hukuk gibi alanlarda çalışmalar yapılmıştır (Light,2017:293)

MacCannell (1976:40) tarafından Amerikan İç Savaşı'nın yaşandığı bölgelere, Roosevelt ve Kennedy suikastlarının gerçekleştiği yerlere yapılan turları örnek gösterip, bu yerlere yapılan gezileri "*negative sightseeing*" yani "olumsuz gezi" olarak adlandırması ile literatüre giren hüzün turizmi kavramı hakkında günümüze kadar çeşitli tanımlamalar ve isimlendirmeler yapılmıştır. Yabancı literatüre bakıldığında; Rojek (1991:188) tarafından yapılan doktora tezinde günümüzdeki anlamı ile hüzün turizmi kapsamına giren yerler *black spots* (karanlık yerler) olarak tanımlanmış, daha sonraki çalışmalarında bu karanlık yerlere yapılan seyahatler *black tourism* (siyah turizm) olarak adlandırılmıştır. Foley ve Lennon (1996:199) John F. Kennedy cinayetinin işlendiği yeri konu alan makalelerinde ilk defa *dark tourism* (karanlık turizm) kavramını kullanmışlardır. Hüzün turizmi, Seaton (1996:236) tarafından ölümle yüzleşme anlamına gelen *thana* kavramından gelen *thana tourism* olarak adlandırılmış, ölümle gerçek veya sembolik karşılaşma arzusuyla yapılan seyahat olarak tanımlanmıştır. Smith (1998) hüzün turizmini sadece savaş alanlarına ve savaş anıtlarına yapılan ziyaretler kapsamında değerlendirmiş ve bu yerleri görme motivasyonu ile yapılan seyahatleri *war tourism* (savaş turizmi) olarak tanımlamıştır. Lippard (1999), hüzün turizmi kapsamına giren yerleri ziyaret etme motivasyonu ile gerçekleşen turizm olayını *tragic tourism* (trajik turizm) olarak tanımlamıştır. O'Neill (2002) hüzün turizmini *grief tourism* (keder turizmi) olarak adlandırmıştır (Akt. Stone and Sharpley, 2008:575). Blom (2000:9-10), hüzün turizmini *morbid tourism* (marazi turizm) olarak adlandırmış; çok sayıda insanı etkileyen, ölüm olaylarının gerçekleştiği yerlere ve ölüm olgusunun işlendiği alanlara yapılan turistik hareketler şeklinde tanımlamıştır. Blom ayrıca morbid turizmin, postmodern turizm anlayışında niş pazar olduğu görüşünü savunmuştur. Bristow ve Newman

(2004:215), yapmış oldukları çalışmada *fright tourism* (korku turizmi) kavramını kullanmışlar, ancak korku turizmini, hüznün turizminin bir çeşidi olarak ele almışlardır.

Ülkemizde yapılan çalışmalarda ise, Doğaner (2006:2-3) Troya ve Gelibolu savaş alanlarını savaş turizmi açısından ele almış ve savaş turizminin kültür turizminin bir parçası olduğu görüşünü savunmuş ve savaş alanlarına yapılacak turizmin askeri miras turizmi olarak da ifade edilebileceğini belirtmiştir. Kaya (2006) yapmış olduğu tez çalışmasında ölüm turizmi ifadesini kullanmış ve Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret eden turistlerin seyahat motivasyonlarını ele alan bir çalışma yapmıştır. Alaeddinoğlu ve Aliağaoğlu (2007: 217-218) keder turizmi ifadesini kullanmış, keder turizmi kapsamında Başkomutan Milli Parkı'nı savaş alanları turizmi açısından ele almışlardır. Aliağaoğlu (2008:89-90), keder turizmi ifadesini kullanmış, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın keder turizminin alt kolu olan savaş alanları turizmi bağlamında ele almıştır. Keder turizmi ifadesini kullanan bir diğer araştırmacı ise Özçelik'tir (2012). Kozak ve Bahçe (2009:154-157) *dark* turizm kavramını hüznün turizmi olarak Türkçeye çevirmiş, *dark* turizmi özel ilgi alanı turizmi kapsamında ele almışlardır. Kılıç ve Akyurt (2011), Kılıç ve Sop (2011), Kılıç vd. (2011), Kurnaz vd. (2013), Yırık ve Seyitoğlu (2014), Birdir vd. (2015), Çelik (2017), Aksakallı vd. (2017), Köleoğlu (2018) çalışmalarda hüznün turizmi ifadesini kullanan diğer araştırmacılarıdır. Atay ve Yeşildağ (2010:66) ve Ilgar (2015) çalışmalarında savaş alanları turizmi ifadesini kullanan yazarlardır. Uğurlu (2015:1660-1661) yapmış olduğu çalışmada, hüznün turizmi ifadesini kullanmış ve hüznün turizmini müze turizmi kapsamında ele almıştır. Yıldız ve diğerleri (2015:393) *dark tourism* kavramını kara turizm olarak Türkçeye çevirmiş ve çalışmalarında kara turizm ifadesini kullanmışlardır. Yazarlar çalışmalarında ayrıca kara turizm kapsamında terör turizmi kavramını ele almışlar ve Türkiye'nin terör turizmi potansiyelini incelemişlerdir. Baranaydın (2016), Çetinsöz ve Temiz (2016) yapmış oldukları çalışmalarda *dark tourism* kavramını karanlık turizm olarak Türkçeye çevirmiş ve karanlık turizm ifadesini kullanmışlardır.

Seaton (1996: 240-242) hüznün turizmi kapsamında değerlendirilebilecek turizm hareketlerini 5 gruba ayırmıştır. Bunlar; i. idam edilecek birini izlemek için yapılan seyahatler, ii. toplu katliam ya da ölüm alanlarına yapılan seyahatler, iii. ölenlerin mezarları ya da onlar için yapılan anıtları görmek için yapılan seyahatler, iv. ölüm ya da olayın belge ve eşyalarının sergilendiği müzeleri görmek için yapılan seyahatler, v. Dini nedenler ve dini nedenlerle ölenlerin anıldığı yerlere ve anma törenlerine katılmak için yapılan seyahatlerdir.

Stone (2006:152-157) ise hüznün turizmini oluşturan turistik ürünleri 7 gruba ayırmıştır. Bunlar; i. karanlık eğlence fabrikaları, ii. karanlık sergiler, iii. karanlık zindanlar, iv. karanlık ebedi istirahatgahlar, v. karanlık abideler, anıtlar, vi. karanlık çatışma (savaş) alanları, vii. karanlık soykırım kamplarıdır.

Hüznün turizmi kapsamında dünyada en çok ziyaret edilen 10 destinasyon şunlardır (www.dark-tourism.com):

1. 11 Eylül Anıtı ve Müzesi – New York – ABD
2. Alcatraz Hapishanesi – San Francisco – ABD
3. Auschwitz Toplama Kampı – Krakow - Polonya
4. Pearl Harbor – Hawai – ABD
5. Yanardağ Patlaması Kalıntıları – Pompeii –İtalya
6. Berlin Duvarı Kalıntıları ve Müzesi – Berlin – Almanya
7. Arlington Ulusal Mezarlığı – Washington D.C. – ABD

8. Pére Lachaise Mezarlığı – Paris – Fransa
9. Anne Frank Evi – Amsterdam – Hollanda
10. Nükleer Saldırı Alanları - Hiroshima – Japonya

Türkiye’deki hüzün turizmi kapsamında en çok ziyaret destinasyonlar şunlardır (Alili, 2017:45-47)

1. Anıtkabir – Ankara
2. Gelibolu Tarihi Milli Parkı - Çanakkale
3. Sinop Cezaevi - Sinop
4. Dolmabahçe Sarayı - İstanbul
5. Ulucanlar Cezaevi Müzesi - Ankara
6. Başkomutan Tarihi Milli Parkı - Afyon
7. 12 Eylül Utaç Müzesi – Ankara
8. Nene Hatun Tarihi Milli Parkı - Erzurum
9. Sarıkamış Allah-ü Ekber Dağları Milli Parkı – Kars
10. Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Millî Parkı – Ankara

KIBRIS’TA İKİ TOPLUM ARASINDAKİ ÇATIŞMALARIN TARİHÇESİ

Kırım Savaşı’ndan sonra hızla toprak kaybederek güçsüzleşen Osmanlı, Rus Savaşı sonrası Ayastefanos Anlaşması’nı imzalamak zorunda kalmış, bu anlaşma sonucu Rusya, İngiltere’nin sömürgelerine giden yolları üstünde bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Kıbrıs’ı alarak bu yolların güvenliğini sağlamak isteyen İngiltere, Mayıs 1878 yılında Osmanlı’ya başvurarak Kıbrıs’ı resmen istemiş ve karşılığında Osmanlı’yı Ruslara karşı koruma taahhüdünde bulunmuştur. Yapılan görüşme ve anlaşmalardan sonra 12 Temmuz 1878 günü Kıbrıs Yönetimi İngilizlere devredilmiştir (KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 2017:70-73).

İngilizler, Osmanlı’nın “millet” politikası yerine, Kıbrıslılar arasında “böl yönet” politikasını benimsemişler, Kavanin Meclisi’nde Rumlara daha fazla temsil hakkı vermişlerdir. Bunu güç olarak gören Rumlar, ENOSİS talebi ile sık sık ayaklanmış, 1894’te Baf’ta bulunan bir caminin cuma namazı esnasında Rumlar tarafından taşlanması, 1895’de Rumların bazı Türk mahalle ve köylerine saldırması ile iki toplum arasında ilk çatışmalar başlamıştır. 1912 yılının Mayıs ayında Rumların; Hamitköy, Mandıralar ve Limasol’da Türklere saldırması sonucu 3 kişi ölmüş, 40 kişi yaralanmış, Türklere ait ev ve dükkânlar tahrip edilmiştir (<http://users.metu.edu.tr/birten/index.html>). Osmanlı’nın Almanya’nın yanında I. Dünya Savaşı’na girmesini bahane eden İngiltere 1914 yılında Kıbrıs’ı ilhak ederek Osmanlı ile yaptığı tüm anlaşmaları iptal etmiş, ilhak sonrası çok sayıda Türk aile Anadolu’ya göç etmiştir. İngiltere’nin yanında savaşa giren Yunanistan’ın I. Dünya Savaşı’nı kazanmış olmasından dolayı Rumlar ENOSİS taleplerini daha da artırmış, Kıbrıslı Türklere yönelik baskılara devam etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı sonrası Yunanlıların yenilgiye uğratılması Kıbrıslı Türklere moral olmuş, ENOSİS’e karşı mücadelelerini artırmışlardır. Lozan Konferansı’nda Kıbrıs konusu da gündeme gelmiş, ancak o günün şartları nedeni ile İngiliz ilhakı tanınmak zorunda kalmıştır. Lozan Konferansı sonrası, Türk vatandaşlığına geçip Türkiye’ye gitmek isteyenlere 2 yıl süre tanınmış, Kıbrıs’tan Anadolu’ya beklenenden fazla göç yaşanmıştır (KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, 2017:75-77).

II. Dünya Savaşı sonrası barışçı yollardan ENOSİS'i gerçekleştiremeyeceklerini anlayan Rumlar, 1953 yılında kurdukları "EOKA" terör örgütünü 1 Nisan 1955'te harekete geçirmiş, Grivas'ın komutasındaki "EOKA" yayınladığı bildiriyle İngilizleri ve Türkleri düşman ilan ederek onları imha edeceklerini açıklamıştır. Şiddet eylemleri karşısında kendini koruma ihtiyacı hisseden Kıbrıslı Türkler, 1 Ağustos 1956 tarihinde "Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı"nı (TMT) kurmuşlardır (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri, 2000:65-67). EOKA saldırılarına TMT'nin cevap vermesi çatışmaları ve şiddeti artırmış, olayları engellenemez hale getirmiştir. Bu süreçte 33 Türk köyü boşaltılmıştır. İngilizler, başta Makarios olmak üzere, Rum liderlerle "self-government" üzerinde anlaşmaya çalışmış ancak Rum liderler Makarios ve Kipriyanu bu teklifi kabul etmemişlerdir. Artan şiddet ve çatışmalar sonrası, İngiltere Başbakanı Mc Millan, adanın Türk ve Rum tarafları ile birlikte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere tarafından ortak yönetilmesi teklifini getirmiş, Türkiye planı kabul ederken Yunanistan reddetmiştir. Yunanistan'ın reddetmesine rağmen, İngiltere Mc Millan Planını yürürlüğe koymuş, plan gereğince Türkiye temsilcisinin 1 Ekim 1958'de resmen ve fiilen görevine başlaması üzerine Yunanistan görüşme masasına oturmak zorunda kalmıştır. Yunanistan ve Türkiye Dışişleri bakanları Zürih'te bir araya gelerek Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması konusunda anlaşmış, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Adnan Menderes ve Yunanistan Başbakanı Karamanlis de 11 Şubat 1959'da 27 maddelik Zürih Anlaşması'nı imzalayarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması için ilk adımı atmışlardır. Kıbrıs Türk ve Rum liderleri de 19 Şubat 1959'da Londra Anlaşması'nı imzalayarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını kabul etmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri, 2000:67,68). Ancak 1960 yılında resmen kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü uzun olmamıştır. 30 Kasım 1963 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı III. Makarios, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda siyasi kurumların yapılması ve teşkilatlanma hakkındaki on üç maddelik bir değişiklik önerisinde bulunmuş, Kıbrıslı Türkler bu değişikliklerin kendi haklarını kısıtladığını savunarak karşı çıkmışlardır. ENOSİS amacından asla vazgeçmeyen Rumlar, "Akritas Planı" adı verdikleri gizli ve caniyane bir plan hazırlayıp, 21 Aralık 1963'de iki Kıbrıslı Türkün üzerine ateş açılarak öldürülmesi ile Akritas Planı'nı uygulamaya başlamışlardır. Başpiskopos Makarios askerlerinden 24 saat içinde kesin zafer istemiş ve halka çifte Noel vaadinde bulunmuştur. Tarihe Kanlı Noel olarak geçen olaylarda, Kıbrıslı Türkler, 92 şehit, 475 yaralı ve pek çok sayıda kayıp vermişler, 203 köyü boşaltıp, TMT'nin güvenliği sağladığı bölgelere sığınmak zorunda kalmışlardır. 25 Aralık 1963'te Türk jetlerinin Lefkoşa üzerinde alçak uçuş yaparak ateşkesi sağlamasıyla saldırılar durdurulmuş, Kıbrıslı Türkler, Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki idari ve siyasi yapılanmadan çekilmişlerdir. Çatışmaları engellemek amacı ile İngiliz askerleri iki toplum arasına konuşlandırılmış, konuşlandıkları bölgeye Yeşil Hat adı verilmiştir. 1 Ocak 1964'te Makarios, Kıbrıs ile ilgili bütün antlaşmaları feshettiğini açıklamış ve Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen ortadan kalkmıştır (Atalay:105). Cumhuriyet'in sona ermesinden sonra saldırılarını artıran Rumlar 15 Ocak 1964'de Lefkoşa'daki Bayraktar Camisini bombalamış, daha sonra 14 Şubat'ta Limasol, 9 Mart'ta Baf, 19 Mart'ta Gaziveren ve diğer yerlerde yaşayan Türklere karşı saldırılar düzenlemişlerdir. Bu olaylar karşısında, Türkiye'nin adaya çıkarma yapma kararının uygulanması, ABD Başkanı Johnson'un girişimleriyle engellenmiştir. ABD'nin bu tutumundan cesaret alan Rumlar, Grivas'ın komutasında Erenköy'deki Türkleri imha harekâtına başlamışlardır. Türkiye, 8 Ağustos 1964 günü jetlerle müdahale ederek ateşkesi sağlamış, bu harekât sırasında uçağı düşen Yzb. Pilot Cengiz Topel şehit olmuştur. 28 Kasım 1967'de "Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi" kurulmuş, Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'nin kurulmasıyla iki toplumun birbirinden ayrılması tamamlanmıştır (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri, 2000:73).

Bu olayların ardından Yunanistan Kıbrıs'a 20.000 asker daha yollamış, 1967'de Yunan askerlerin yardımı ile Rumlar Boğaziçi ve Geçitkale'ye saldırmıştır. Yapılan uluslararası görüşmeler sonuç vermemiş, Rum saldırıları devam etmiştir. 15 Temmuz 1974 tarihinde Yunan Cuntasının desteğiyle Makarios'a darbe yapılmış, yerine EOKA-B lideri Nikos Sampson getirilerek Kıbrıs

Helen Cumhuriyeti kurulmuştur. Duruma tepki gösteren Türkiye uluslararası girişimlerden sonuç alamayınca 20 Temmuz 1974'de Kıbrıs Barış Harekâtını gerçekleştirmiştir. 20 Temmuz sabahı başlayan harekât BM isteği ve Yunanistan'da cuntanın devrilmesi ile 24 Temmuzda sona erdirilmiştir. Cenevre'de yapılan görüşmeler sırasında ve başarısızlıkla sonuçlanan konferans sonrası, söz verdikleri halde Rumların aldıkları köyleri boşaltmaması, saldırılara devam etmeleri nedeni ile 14 Ağustosta harekâtın ikinci aşaması başlamış üç güren süren harekât sonrası bugünkü sınırlara ulaşılmıştır. 13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, 15 Kasım 1983'de ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri, 2000:75-78).

AMAÇ, YÖNTEM ve SINIRLILIKLAR

Araştırmada, KKTC'nin Kıbrıs Türk Milli Mücadele döneminden kalan hüznün turizmi envanterinin ortaya konması amaçlanmıştır. Envanterin ortaya konulabilmesi için ölçüt olarak, Seaton'un (1996) 5 gruptan oluşan hüznün turizmi olarak değerlendirilebilecek turizm hareketleri sınıflandırması ve Stone'un (2006) 7 gruba ayırdığı hüznün turizmini oluşturan turistik ürünler sınıflandırması kullanılmıştır. Seaton'a (1996) göre turizm hareketinin hüznün turizmi kapsamında değerlendirilebilmesi için; idam edilecek birini izlemek amacıyla, toplu katliam ya da ölüm alanlarını görme amacıyla, ölenlerin mezarları ya da ölenler için yapılan anıtları görme amacıyla, ölümler ya da olayların belge ve eşyalarını görme amacıyla, dini olayların meydana geldiği ve dini nedenlerle ölenlerin öldüğü yerleri görme ve onlar anısına yapılan anma törenlerine katılma amacıyla için seyahat edilmesi gerekmektedir. Stone'a (2006) göre ise, hüznün turizmini oluşturan turistik ürünler; karanlık eğlence fabrikaları, karanlık sergiler, karanlık zindanlar, karanlık ebedi istirahatgahlar, karanlık abideler ve anıtlar, karanlık çatışma (savaş) alanları, karanlık soykırım kamplarıdır.

KKTC'nin hüznün turizmi envanterinin tespiti, milli mücadele dönemi ile sınırlı tutulmuş, daha önceki dönemlerden kalan St. Barnabas Mezarı, Hz. Ömer Türbesi, Namık Kemal Zindanı gibi hüznün turizmi kapsamında değerlendirilebilecek yerler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Envanterin tespitinde; Tanıtma Dairesi tarafından hazırlanan tanıtıcı broşürlerden, KKTC Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı ve T.C. Milli Savunma Bakanlığı'na ait web sitelerinden, KKTC'de yaşamını sürdüren bir rehber ve turizm ulaştırması alanında çalışan bir şoförün bilgilerinden yararlanılmış, envanterde yer alan tüm destinasyonlar yazar tarafından ziyaret edilmiştir.

BULGULAR

Araştırma sonucu tespit edilen Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nden kalan hüznün turizmi envanteri Tablo 1.'de verilmiştir.

1. Karanlık Zindanlar

KKTC'de Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nden kalan bu tür bir destinasyon bulunmamaktadır, ancak daha önceki dönemlerden kalan Namık Kemal Zindanı ve Girne Kalesi'nde bulunan zindan bu türe örnek bir turizm destinasyonudur.

Tablo 1. Kıbrıs Türk Milli Mücadele Döneminden Kalan KKTC Hüzün Turizmi Envanteri

Türü	Adı
Karanlık Eğlence Fabrikaları	Bulunmamaktadır.
Karanlık Sergiler	Barbarlık Müzesi Barış ve Özgürlük Müzesi Beşparmak Dağları'ndaki Tank Lefkoşa Milli Mücadele Müzesi Muratağa-Atlılar-Sandallar Şehitleri Müzesi Rum Silahları Açık Hava Müzesi
Karanlık Zindanlar	Bulunmamaktadır.
Karanlık Ebedi İstirahatgahlar	<p>a) Anıt Mezarlar: Dr. Fazıl Küçük Anıt Mezarı Rauf Denктаş Mezarı</p> <p>b) Şehitlikler: Alaminyo Şehitliği Bağlıköy Şehitliği Boğaz Şehitliği Canbulat Şehitliği Çifte Mazgallar Şehitliği Düzova (Üçşehitler) Şehitliği Erenköy Şehitliği İnönü Şehitliği Karaoğlanoğlu Şehitliği Küçük Kaymaklı Şehitliği Lefkoşa Tekke Bahçe Şehitliği Ortaköy Şehitliği Taşkent Şehitliği Taşpınar Şehitliği Topçuköy Şehitliği Yeşilirmak Şehitliği Lefke Şehit Öğretmen Kemal Özalper Şehitliği</p>
Karanlık Abideler ve Anıtlar	Barış ve Özgürlük Anıtı Boğaz Şehitleri Anıtı Cengiz Topel Anıtı Gazimağusa Zafer Anıtı Gaziveren Şehitler Anıtı Geçitkale ve Boğaziçi Şehitleri Anıtı Girne Deniz Şehitleri Anıtı Girne Limasol Şehitleri ve Özgürlük Anıtı Gönyeli Şehitler Anıtı Güzelyurt Baf ve Limasol Şehitleri Anıtı, İskele Larnaka Şehitleri Anıtı Küçük Kaymaklı Şehitler Anıtı Lefkoşa Türk Şehitleri Abidesi Milli Mücadele ve Kurtuluş Anıtı Serdarlı Sancağı Şehitler Anıtı St. Hillarion (Doğruyol) Şehitler Anıtı Şehit İlker Karter Anıtı TMT Anıtı Türkeli (Ayvasıl) Şehitler Anıtı
Karanlık Çatışma Alanları	Kapalı Maraş
Karanlık Toplu Mezarlar	Muratağa, Sandallar ve Atlılar Köyleri Toplu Mezarları

2. Karanlık Ebedi İstirahatgahlar

Bu başlık altında değerlendirilebilecek destinasyonlar, şehitlikler ve anıt mezarlar olarak iki gruba ayrılabilir:

a) Anıt Mezarlar

Dr. Fazıl Küçük Anıt Mezarı: Kıbrıs Türk Milli Mücadelesinin simge isimlerinden ve liderlerinden biri olan Dr. Fazıl Küçük'ün, Lefkoşa Hamitköy Anıttepe bölgesinde yer alan mezarı ve anıtının bulunduğu yerdir. Öldüğü tarih olan 1984 yılına kadar arkadaşları ile birlikte hayatını Kıbrıs Türkü'nün mücadelesine adayan Dr. Fazıl Küçük, aynı zamanda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı yardımcısıdır.

Rauf Denктаş Mezarı: Kıbrıs Türk Milli Mücadelesinin diğer bir simge ismi ve lideri olan Rauf Raif Denктаş'ın Lefkoşa merkezinde mezarının bulunduğu yerdir. 13 Ocak 2012 tarihinde hayata gözlerini yuman Rauf Denктаş, Lefkoşa'da bulunan TMT Anıtı'nın yanındaki alana defnedilmiştir. Rauf Denктаş'ın mezarının bulunduğu alana anıt yapma çalışmaları devam etmektedir.

b) Şehitlikler

Alaminyo Şehitliği: 20 Temmuz 1974 günü günümüzde GKRY sınırları içinde kalan Larnaka'ya bağlı Alaminyo köyünde yaşayan 15 Kıbrıslı Türk, Rumlar tarafından kurşuna dizilerek öldürülmüş ve toplu mezara gömülmüştür. Kayıp Şahıslar Komitesi tarafından yapılan çalışmalar neticesinde toplu mezarları tespit edilen 13 şehidin naşı alınarak, 2007 yılında Değirmenlik'e defnedilmiş, anılarını yaşatmak için anıt inşa edilmiştir. Öldürülen 2 kişinin naşına halen ulaşılammıştır. Her 21 Temmuz'da Değirmenlikte bulunan şehitlikte anma törenleri düzenlenmektedir.

Bağlıköy Şehitliği: 1963-1964 olaylarında şehit düşen 17 Kıbrıslı Türkün naşı 1986 yılında Bağlıköy Camisi avlusuna nakledilerek kurulmuştur. 2016 yılında yeniden düzenlenmiş, anıt çalışmaları devam etmektedir. Her yıl 13 Mart'ta anma törenleri düzenlenmektedir.

Boğaz Şehitliği: Girne Boğaz bölgesinde bulunan şehitlik, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda hayatını kaybeden 327 şehidin anısına yaptırılmış, 2002 yılında ziyarete açılmıştır. Şehitlikte; 301 TSK mensubu asker, 26 Kıbrıslı mücahit yatmaktadır.

Canbulat Şehitliği: 1968 yılında, 1963-1964 olaylarında ölenlerin anısına Mağusa Liman Yolu'nda bulunan Canbulat Burcu yanında yaptırılan anıtın bulunduğu alana, 1974 yılında gerçekleştirilen 1. ve 2. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Mağusa Muharebeleri'nde şehit düşen 28 şehidin naşı defnedilmiş ve alan şehitlik olarak düzenlenmiştir. Ağustos 2007'den sonra Kayıp Şahıslar Komitesi'nce tespit edilen Türk Şehitlerden 3'ünün naaşları da buraya defnedilmiştir.

Çifte Mazgallar Şehitliği: 1963-1964 olayları sırasında ölen 4 şehit ve 1 çocuk, çatışmalar nedeni ile mezarlığa götürülüp defnedilemediği için Mağusa Surları'nda yer alan Çifte Mazgal'daki alana gömülmüştür. Daha sonra tanzim edilerek şehitliğe dönüştürülen alanda 4 şehit ve 1 çocuk mezarı bulunmakta olup, çocuğun kimliği meçhuldür. Şehitlik 1998 ve 2003 yıllarında restore edilmiştir. Şehitlik Gazimağusa, Kale içindedir.

Düzova (Üçşehitler) Şehitliği: Lefkoşa – Larnaka yolu üzerine kurulmuş bir Türk köyü olan Goşşi'de, 1958 yılında Rumlar tarafından öldürülen üç şehidin cenazesi ilk olarak Akıncılar köyüne gömülmüş, bu olaydan sonra köyün ismi Üçşehitler olarak değiştirilmiştir. 1974 Barış Harekâtı sonrası Üçşehitler Köyü'nde oturanlar Lefkoşa'daki Düzova Köyü'ne yerleştirilmiş, 1987 yılında şehitlerin Akıncılar Köyü'ndeki mezarları da bu köye nakledilmiş ve şehitlik olarak düzenlenmiştir.

Erenköy Şehitliği: Kıbrıs Türk Milli Mücadelesinde çok önemli bir yeri olan Erenköy Direnişi şehitleri anısına yapılan Erenköy'de bulunan şehitliktir. Günümüzde Erenköy GKRY sınırları içinde kalan tek KKTC toprağı olan Erenköy, sivil yerleşime kapalı askeri bir bölge konumundadır. Kara yolu ulaşımın yasak olduğu şehitliğe, sadece her yıl 8 Ağustos'ta yapılan

anma törenleri için karayolu ile geçiş izni verilmekte, diğer zamanlarda ulaşım deniz yolu ile sağlanmaktadır. 1963 yılından sonra şiddetlenen Rum saldırılarına karşı koymak için, aralarında Rauf Denктаş'ın da bulunduğu Türkiye'de ve İngiltere'de yükseköğrenim gören 500 dolayında Kıbrıslı Türk gencin, 1964 yılı Temmuz ayında adaya teknelerle çıkarak, bölge halkıyla birlikte direnişe başlaması milli mücadelenin mihenk taşlarından biridir. Yaklaşık 600 kişi ile 14.000 kişilik Rum güçlerine direnen Kıbrıslı Türkler, aynı zamanda teknelerle Türkiye'den gelen silah ve mühimmatı diğer bölgelerdeki Kıbrıslı Türklere ulaştırmışlardır. Erenköy Direnişi esnasında 18, 1974 Barış Harekâtı sırasında da 3 kişi şehit olmuştur.

İnönü Şehitliği: 12 Temmuz 1958 günü köylerinden otobüsle Mağusa'ya çalışmaya giderken pusuya düşürülerek şehit edilen 5 Kıbrıslı Türk'ün ve Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nde bu bölgede şehit olan 6 Kıbrıslı Türk'ün defnedildiği şehitlik, Lefkoşa Mağusa arasında bulunan İnönü Köyü'nde yer almaktadır. İlk defa 1961 yılında inşa edilen şehitlik, 2007 yılında tekrar düzenlenmiş, 11 şehit anısına 11 sütunlu bir anıt yaptırılmıştır. Her yıl 12 Temmuz'da anma törenleri düzenlenmektedir.

Karaoğlanoğlu Şehitliği: Şehitlik adını, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ikinci günü olan 21 Temmuz 1974'de havan mermisi isabet ettiği için ağır yaralanan ve kısa bir süre sonra da Pilot Binbaşı Fehmi Ercan, Sıhhiye Er Mustafa Girgin ile birlikte şehit olan 7. Piyade Alayı Komutanı Albay Halil İbrahim Karaoğlanoğlu'ndan almaktadır. Şehitlikte 8 subay, 5 astsubay ve 58 erbaş ve erin mezarı bulunmaktadır.

Küçük Kaymaklı Şehitliği: 1956 – 1960 yılları arasında EOKA saldırıları sonucu şehit edilen 27 Kıbrıslı Türk için inşa edilmiştir. 1996 yılında yol yapım çalışmaları nedeni ile 4 şehidin naşı Tekkebahçesi Şehitliği'ne nakledilmiştir.

Lefke Şehit Öğretmen Kemal Özalper Şehitliği: Türkiye'den Lefke Sanat Okulu'na öğretmen olarak gönderilen Kemal Özalper, Rumların 1963 Kanlı Noel saldırıları sonrası, Kıbrıslı Türklere kısıtlı imkânlar ile silah, mühimmat ve patlayıcı madde yapımı konusunda öncülük etmiştir. 1964 yılında kendi yaptığı havan topunu denerken, havanın namlusunun parçalanması sonucu şehit olmuş, ismi ise şehitliğe Lefke'de bulunan şehitliğe verilmiştir. 1964-1974 yılları arasında Gaziveren, Lefke ve çevre köylerde şehit olan 26 şehidin mezarı şehitlikte yer almaktadır. Şehit Öğretmen Kemal Özalper ise memleketi Malatya'ya defnedilmiştir. Şehitlik 2016 yılında bakımdan geçirilip yeniden düzenlenmiştir. Kayıp Şahıslar Komitesi tarafından kimlik tespiti yapılan 2 şehidin mezarı 2017 yılında askeri törenle şehitliğe nakledilmiştir.

Lefkoşa Tekke Bahçe Şehitliği: Lefkoşa merkezinde bulunan şehitlik, Kanlı Noel olarak bilinen 21 Aralık 1963'de başlayan Rum saldırıları sonucu şehit düşenlerin, vakfa ait boş bir arsanın içine gömülmeye başlaması ile oluşmuştur. İki toplum arası çatışmaların devam ettiği 1963 – 1974 yılları arasında Lefkoşa ve civar köylerde şehit düşenler ile diğer bölgelerde yaralanarak Lefkoşa hastanelerinde tedavi görürken şehit düşenler de bu şehitliğe gömülmüştür. Türkeli Köyü'nde ortaya çıkarılan toplu mezarlarda bulunan 4 şehit de bu şehitliğe taşınmıştır. 1974 Barış Harekâtı esnasında şehit düşen mücahit ve Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu personelin bir kısmı yine bu şehitliğe gömülmüştür. Ancak TSK mensubu 84 şehit yapılan bir törenle buradan Boğaz Şehitliği'ne nakledilmiştir. Günümüzde Kayıp Şahıslar Komitesi tarafından yapılan çalışmalar sonucu kimliği tespit edilen şehitler de bu şehitliğe nakledilmektedir. Her yıl Türkiye'de olduğu gibi KKTC'de de Şehitleri Anma Günü olarak kabul edilen 18 Mart'ta şehitleri anma törenleri düzenlenmektedir.

Ortaköy Şehitliği: Dikmen Ortaköy yolu üzerinde bulunan şehitlikte, milli mücadele yılları ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında şehit olan subay, astsubay, erbaş ve erler ile mücahitler yatmaktadır. 2 subay, 6 astsubay, 90 erbaş ve er olmak üzere 98 TSK mensubu ve 78 mücahit defnedilmiştir. Barış harekâtından sonra çeşitli nedenlerle şehit olanlar da bu şehitliğe

defnedilmişlerdir. Şehitlik 2002 yılında restore edilmiştir. 2007 yılında Kayıp Şahıslar Komitesince yapılan çalışmalar sonucu tespit edilen 18 şehitte bu şehitliğe nakledilmiştir. Şehitliğin içinde ayrıca Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nın ayrı bir şehitliği ve anıtı bulunmaktadır.

Taşkent Şehitliği: 15 Ağustos 1974 günü, Larnaka yakınlarındaki Taşkent (Dohni), Terazi (Zigi) ve Tathısu (Mari) köylerinde yaşayan 83 Kıbrıslı Türk, esir alınarak Limasol yakınlarında Yerasa ve Periklişa bölgelerinde katledilmişlerdir. Uzun yıllar izlerine rastlanamayan 83 kişinin toplu mezarları, Kayıp Şahıslar Komitesi'nin çalışmaları sonucu 2014 yılında bulunmuştur. 2014 ve 2016 yıllarında kimlikleri tespit edilen toplam 73 kişinin naaşları Taşkent Köyü'ne getirilerek askeri törenle defnedilmiş ve şehitlik oluşturulmuştur.

Taşpınar Şehitliği: Lefke'ye bağlı Taşpınar Köyü Kabristan'ında bulunan şehitlikte 1974 Barış Harekâtı sırasında şehit olan 7 kişinin mezarı bulunmaktadır. Kabristanda şehitlik alanı dışında ayrıca 1964 olaylarında yaşamını yitiren 3 şehidin mezarı bulunmaktadır.

Topçuköy Şehitliği: 1958-1974 yılları arasında Rum saldırıları sonucu şehit olan 9 Kıbrıslı Türk'ün defnedildiği şehitlik, İskele'ye bağlı Topçuköy'de bulunmaktadır. 1986 yılında yapılan şehitlik, 2006 yılında restore edilmiştir. Her yıl 22 Temmuz'da şehitler anısına anma töreni düzenlenmektedir.

Yeşilirmak Şehitliği: Lefke'ye bağlı Yeşilirmak Köyü'nde Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nde Yeşilirmak ve civar köylerde şehit olanların defnedildiği şehitlikdir. Şehitlikte 12 şehidin mezarı bulunmaktadır. Her yıl 5 Eylül'de şehitleri anma törenleri düzenlenmektedir.

3. Karanlık Abideler ve Anıtlar

Barış ve Özgürlük Anıtı: Girne Karaoğlanoğlu Bölgesi'nde, Karaoğlanoğlu Şehitliği ve Çıkarma Plajı yanındaki bölgeye yaptırılmış olan anıt, 20 Temmuz 1978 tarihinde açılmıştır. Her yıl Kıbrıs Barış Harekâtının yapıldığı tarih olan 20 Temmuz'da anıt ve Çıkartma Plajı etrafında geceden başlayarak sabahın ilk ışıklarına kadar “Şafak Nöbeti” tutulmaktadır.

Boğaz Şehitleri Anıtı: Girne Boğaz Bölgesi'nde bulunan anıt, Boğaz Sancağı Mücahitleri tarafından yaptırılmış, 17 Temmuz 1969 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Geçici Türk Yönetimi Yürütme Kurulu Başkanı Dr. Fazıl KÜÇÜK tarafından ziyarete açılmıştır.

Cengiz Topel Anıtı: 1964 yılının Ağustos ayında Rumlar, Yunan Ordusu'nun desteği ile Erenköy'e saldırmışlardır. Türkiye'nin yaptığı uluslararası temaslar sonuç vermemiş, Rumlar saldırılarına devam etmişlerdir. Rum ve Yunan askeri güçlerine gözdağı verip ateşkese zorlamak için Türkiye caydırıcı hava uçuşları yapılmasına karar vermiş, 8 Ağustos 1964 tarihinde bu uçuşlardan birini gerçekleştiren Hv. Plt. Yzb. Cengiz Topel'in kullandığı uçak Rumlar tarafından düşürülmüş ve Cengiz Topel paraşütle atlayarak kurtulmasına rağmen Rumlar tarafından esir alınmıştır. Yapılan işkenceler sonucu şehit edilen Cengiz Topel'in naşı ancak 5 günlük ısrarlı uluslararası girişimler sonucu teslim alınabilmiştir. Uçağın düşürüldüğü ve Cengiz Topel'in esir olduğu yer olan Lefke Gemikonağı bölgesinde 1990 yılında Şehit Hv. Plt. Yzb. Cengiz Topel anısına bir anıt yaptırılmış ve ziyarete açılmıştır.

Gazimağusa Zafer Anıtı: Gazimağusa Surlar Bölgesi girişine yapılan anıt Prof. Dr. Tankut Öktem tarafından yapılmıştır. 1955-1974 yılları arasında gerçekleşen Rum ve Yunan saldırılarına karşı Gazimağusa halkının direnişini ve zaferini vurgulayan anıt, 1980 yılının mayıs ayında ziyarete açılmıştır.

Gaziveren Şehitler Anıtı: 1964 Gaziveren Direnişi ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar şehit olan Kıbrıslı Türkler anısına Güzelyurt Lefke arasında yer alan Gaziveren'de yaptırılan anıttır. Her yıl 19 Martta şehitleri anma töreni düzenlenmektedir.

Geçitkale ve Boğaziçi Şehitleri Anıtı: 15 Kasım 1967'de, günümüzde GKRY sınırları içinde kalan Kophinou (Geçitkale) ve Aytotro (Boğaziçi) köylerinde, Grivas yönetimindeki EOKA saldırıları sonucu 24 Kıbrıslı Türk katledilmiştir. 1974 Barış Harekâtı sonrası bu köylerde yaşayan Kıbrıslı Türkler, günümüzde KKTC sınırları içinde bulunan Geçitkale bölgesine yerleştirilmiş ve mezarları hala GKRY sınırları içinde bulunan şehitler anısına Geçitkale'de yaptırılan anıt 3 Aralık 1983 tarihinde ziyarete açılmıştır.

Girne Deniz Şehitleri Anıtı: Girne Belediyesi Anfi Tiyatrosu yanında bulunan anıt, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında şehit düşen denizciler anısına yapılmış bir anıttır. Anıtta harekât esnasında şehit düşen 68 denizci şehidin adları yazmaktadır. Anıt 27 Haziran 1975 yılında ziyarete açılmıştır.

Girne Limasol Şehitleri ve Özgürlük Anıtı: 13 Şubat 1964 tarihinde Limasol'da meydana gelen çatışmalarda şehit olanların anısına Girne Turizm Limanı Çemberinde yaptırılmış anıttır. 13 Şubat 1999 tarihinde açılan anıtta her yıl 13 Şubat'ta şehitleri anma törenleri düzenlenmektedir.

Gönyeli Şehitler Anıtı: Gönyeli merkezinde yer alan anıt, 1963-1974 yılları arasında ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında şehit düşen Gönyeliler anısına yaptırılmıştır. 1976 yılında yapımına başlanan anıt, 1977 yılında zamanın devlet başkanı Rauf Denktaş tarafından ziyarete açılmıştır.

Güzelyurt Baf ve Limasol Şehitleri Anıtı: Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nde Baf ve Limasol'da şehit düşenler anısına Güzelyurtta yapılan anıttır. 1991 yılında ziyarete açılan anıtta her yıl 9 Mart'ta anma törenleri düzenlenmektedir.

İskele Larnaka Şehitleri Anıtı: Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nde Larnaka'da şehit düşen 19 kişi anısına İskele Belediyesi tarafından İskele şehir merkezinde yaptırılmıştır. 27 Nisan 1998 tarihinde ziyarete açılan anıtta her yıl 23 Aralık'ta şehitleri anma törenleri düzenlenmektedir.

Küçük Kaymaklı Şehitler Anıtı: Lefkoşa Küçük Kaymaklı bölgesinde bulunan anıt, Kıbrıs Türk Milli Mücadele Dönemi'nde şehit olan Küçük Kaymaklı şehitlerinin anısına yaptırılmıştır. Milli mücadelenin üç devre olarak betimlendiği anıtta üç sütun bulunmaktadır. Anıt 25 Aralık 1978 tarihinde ziyarete açılmış ve her yıl 25 Aralıkta şehitleri anma törenleri düzenlenmektedir.

Lefkoşa Türk Şehitleri Abidesi: Lefkoşa merkezinde KKTC Cumhuriyet Meclisi ve T.C. Büyükelçiliği yanında bulunan anıt 28 Ocak 1968 tarihinde ziyarete açılmıştır. Anıt, Kıbrıslı Türklerin mutlu yarınlarına ulaşma ülküsünün bir simgesi olarak, yaşadığı toprakları vatan yapan bütün şehitlerin anısına ithaf edilmiş ve hepsinin ortak mezar taşı olarak kabul edilmiştir.

Milli Mücadele ve Kurtuluş Anıtı: Girne, Güzelyurt, Lefkoşa, Mağusa anayollarının kesişme noktasında bulunan Gönyeli Kavşağı'nda bulunan anıt, 20 Temmuz 1998 tarihinde ziyarete açılmıştır. Görkemli bir yapıya sahip olan anıt, varoluş mücadelesini yansıtmak ve gelecek kuşaklara bu mücadelenin kolay yapılmadığı mesajını vermek için yapılmış olup, milli mücadeleyi ve kurtuluşu simgelemektedir.

Serdarlı Sancağı Şehitler Anıtı: 1957-1974 yılları arasında Serdarlı Sancağı'na bağlı bölgelerde şehit düşen 66 kişinin anısına Serdarlı - Gönendere arasında yaptırılmıştır. 23 Mart 2009 tarihinde ziyarete açılan anıtta, Türk Metal Sendikası tarafından Ankara'da yaptırılan Mehmetçik Heykeli yerleştirilmiştir.

St. Hillarion (Doğruyol) Şehitler Anıtı: Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında, 20 Temmuz 1974 günü akşamı, Rum Milli Muhafız Ordusu'na bağlı bir komando taburu, Doğruyol ismiyle bilinen bölgeye sızarak 27 TMT mücahitini şehit etmişlerdir. Şehit edilen mücahitler anısını yaptırılan anıt St. Hillarion Kalesi'ne giden yolda yer almaktadır.

Şehit İlker Karter Anıtı: 22 Temmuz 1974 tarihinde, keşif uçuşu yaptığı esnada açılan ateş sonucu düşürülen uçağın pilotu İlker Karter anısına uçağın düştüğü yere yaptırılmıştır. Günümüzde askeri havaalanı olarak kullanılan bölgede, yaptırılan anıtın yanı sıra düşen uçağın kalıntıları da sergilenmektedir.

TMT Anıtı: Lefkoşa Dr. Burhan Nalbantoğlu Devlet Hastanesi karşısındaki alana yaptırılan anıt, 1958 yılında Rumların ENOSİS hayallerini gerçekleştirmek için girişmiş olduğu şiddet olaylarına karşı Kıbrıslı Türkleri korumak ve örgütlemek amacı ile kurulan Türk Mukavemet Teşkilatı'nın hizmetlerini genç nesillere hatırlatmak ve TMT safalarında mücadele ederken şehit düşenlerin anısını yaşatmak amacıyla yaptırılmıştır. 15 Kasım 2002 tarihinde açılan anıtın hemen yanında Rauf Denктаş'ın da mezarı bulunmaktadır.

Türkeli (Ayvasıl) Şehitler Anıtı: Akritas Planı çerçevesinde, tarihe Kanlı Noel olarak geçen 1963 yılı olayları esnasında, Rumlar ilk olarak 21 Aralık 1963 günü Türkeli (Ayvasıl) Köyü'ne saldırmışlardır. Bu köyde yaşayan 19 kişi toplu şekilde katledilmiş ve daha sonra toplu mezara gömülmüşlerdir. 19 kişinin katledilerek şehit düştüğü yere anıt yapılarak 1979 yılında ziyarete açılmıştır. Kimliği tespit edilen naaşlar Lefkoşa Tekkebahçe Şehitliği'ne nakledilmişlerdir. Her yıl 21 Aralık'ta şehitler anısına anma törenleri yapılmaktadır.

4. Karanlık Çatışma (Savaş) Alanları

Kapalı Maraş: Varosha (Maraş), 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde dünyanın önemli turizm destinasyonlarından biri idi. Maraş Bölgesi, Kıbrıs'ın toplam turizm gelirinin %50'sinin üstünde bir bölümünü tek başına sağlamakta ve yine yatak kapasitesinin %50'sinden fazlası bu bölgede bulunmaktaydı. 1974 Barış Harekâtı sonrası bölge iskâna kapatılmış, tampon bölge ilan edilerek Yeşil Hat sınırlarına dâhil edilmiştir. Günümüzde bölgede hala BM Askerleri görev yapmaktadır. Bölgenin halka açık kısmından binalardaki savaşın izlerini yansıtan bomba ve kurşun izleri, savaş nedeni ile terk edilmiş metruk binalar gözlemlenebilmektedir.

5. Karanlık Toplu Mezarlar

Muratağa, Sandallar ve Atlılar Köyleri Toplu Mezarları

13-15 Ağustos 1974 günleri arasında Mağusa yakınlarında bulunan Muratağa, Sandallar ve Atlılar köyleri Rum saldırılarının en ağırına maruz kalmış, en küçüğü 16 günlük, en büyüğü 95 yaşında olan toplam 126 Kıbrıslı Türk bu köylerde Rumlar tarafından katledilmiştir. Katledilen Türkler toplu halde iki mezara gömülmüş, dozerlerle üstlerine toprak dökülmüştür. Toplu mezarların ilkinin 20 Ağustos tarihinde toprağın üstünde kesik el gören bir çoban fark etmiş, BM'ye bağlı İsveçli askerler nezaretinde yapılan kazılarda, cesetlerin büyük çoğunluğu parçalanmış halde bulunmuştur. Cesetler üzerinde yapılan inceleme sonucu katliamda otomatik tüfeklerin yanı sıra, kesici silahların da kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Diğer toplu mezar ise 2 Eylül 1974 günü bulunmuştur. Katliamda öldürülenler için 2 adet şehitlik yaptırılarak, mezarları buraya taşınmıştır. Toplu mezarların olduğu yerlerin düzenlenip anıt haline getirilme çalışmaları devam etmekte olup, her yıl 14 Ağustos'ta katledilenler anısına anma töreni yapılmaktadır. Eski köy okulu, katledilenlerin anısına müze haline getirilmiş, döneme ait gazete kupürleri, görüntüler, fotoğraflar, tanıklarla yapılan röportajlar ziyaretçilerin ilgisine sunulmaktadır.

Günümüzde 1963-1964 toplumlar arası çatışmalar ve 1974 olaylarında öldürülenlere ait toplu mezarların aranması ve şüpheli yerlerin kazısına devam edilmektedir. Kıbrıs'taki Kayıp Şahıslar Komitesi tarafından sürdürülen çalışmalar AB ve BM tarafından da desteklenmekte ve koordine edilmektedir. Komite 1 Kıbrıslı Rum, 1 Kıbrıslı Türk ve BM temsilcisinden oluşmaktadır. 2014 yılında GKRY Yerasa ve Periklişa bölgelerinde, 2015 yılında GKRY Paralimni Kasabası'nda, 2015 yılında KKTC Lefkoşa'da yeni toplu mezarlara rastlanmış, bu toplu mezarlara ait kazı ve incelemeler devam etmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Her geçen gün, turistler tarafından daha fazla talep gören özel ilgi alanlarına yönelik turistik ürünler, turistlerin özel ilgilerine yönelik seyahat etme motivasyonlarını ve isteklerini artırmıştır. Özel ilgi alanına dayalı alternatif turizm kapsamında değerlendirilen hüznün turizmi, son yıllarda dünyada ve ülkemizde hızla gelişmekte, turistlerin ilgisini çekmektedir. 1800'lü yılların sonunda başlayarak, 1974 yılına kadar devam eden iki toplum arasında şiddetli ve kanlı çatışmalara sahne olan Kıbrıs, hüznün turizmi açısından önemli bir potansiyeli topraklarında barındırmaktadır. KKTC turizm gelirlerinin yüksek oranını sağlayan casino turizminin yanı sıra, hüznün turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerine yönelik planlama ve yatırımların yapılması KKTC turizm gelirlerini ve KKTC'yi ziyaret eden kişi sayılarını olumlu yönde artıracaktır. Hüznün turizmi aynı zamanda, şimdiki ve gelecek nesillere, geçmişte yaşanan acı olayların bir daha yaşanmaması adına rehberlik görevi yapacaktır. KKTC'deki hüznün turizmi destinasyonlarının özellikle Türkiye dışındaki farklı ülkelerden gelen yabancı turistlere tanıtılıp, gezdirilmesi ve geçmişte yaşanan acı olayların objektif bir şekilde yabancı turistlere aktarılması, dünya kamuoyunda KKTC lehine olumlu bir lobi oluşturma açısından da faydalı olacaktır. Bilindiği gibi KKTC sadece Türkiye tarafından tanınan ve çeşitli ambargoların uygulandığı bir ülke konumundadır.

KKTC'nin hüznün turizmi potansiyelini daha fazla geliştirilebilmesi için;

- Hüznün turizmi destinasyonlarındaki bilgilendirme panolarının, tanıtım broşürlerinin Türkçe dışındaki dillerde de hazırlanması,
- Çeşitli dillerde hüznün turizmüne yönelik tanıtıcı broşürlerin hazırlanarak turizm danışma ofislerinde turistlerin kullanımına sunulması,
- Hüznün turizmi destinasyonlarının yollarının iyileştirilerek daha kolay ulaşılabilir hale getirilmesi,
- Destinasyonların yakınlarında otopark imkânlarının sağlanması,
- Destinasyonlarda Kıbrıs Türk Milli Mücadelesi'ni ve yaşanan olayları daha ayrıntılı şekilde anlatan değişik dillerde hazırlanmış basılı yayınların satışa sunulması,
- Basılı yayınların yanı sıra dönemi konu alan kısa film, belgesel gibi görsel yayınların da turistlere ulaştırılması,
- O dönemlerdeki olayları yaşayan ve hala hayatta olanlarla yapılan röportajların basılı ve görsel olarak turistlerin ilgisine sunulması faydalı sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aksakallı, Z. ve Selçuk, G.N. ve Işık, C. (2017). Nene Hatun Tarihi Milli Parkı'nın Hüznün Turizmi ve Mabetleşme Yönünden Değerlendirilmesi, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel Sayı IV:215-240.

Alaeddinoğlu, F. ve Aliağaoğlu, A. (2007). Savaş Alanları Turizmüne Tipik Bir Örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2):215-225.

Aliağaoğlu, A. (2008). Savaş Alanları Turizmi İçin Tipik Bir Yer: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, *Millî Folklor*, 20(78):88-104.

Alili, M. (2017). Avrupa'daki ve Türkiye'deki Hüznün Turizmi Destinasyonlarının Karşılaştırmasına Üzerine Teorik Bir Çalışma, *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 37-50.

Atalay, Talip (2003). *Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanma ve Din Eğitimi*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları

- Atay, L. ve Yeşildağ, B. (2010). Savaş Alanları ve Turizmi, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2):65-72.
- Baranaydın, D. (2016). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi Kapsamında Karanlık Turizm: Yerel Turistlere Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Birdir, K. ve Dalgıç, A. ve Güler, O. ve Kayaalp, Y. (2015). Hüzün Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Deneyimleri, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*,3(4):12-23.
- Blom, T. (2000). Morbid Tourism A Postmodern Market Niche with An Example From Althorp, *Norwegian Journal of Geography*, 54(1): 29-36.
- Bristow, R. and Newman, M. (2004). Myth vs. Fact: An Exploration of Fright Tourism, *Northeastern Recreation Research Symposium, United States Department of Agriculture*, Bolton:215-221
- Çelik, A. (2017). Hüzün Turizmi Üzerine Bir Derleme, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (3):41-55.
- Çetinsöz, B. C. ve Temiz, G. (2016). Alternatif Bir Turizm Türü Olarak Türkiye'nin Karanlık (Dark) Turizm Potansiyeli, *IMCOFE. International Multidisciplinary Congress of Eurasia*, 2(3):507-517.
- Doğaner, S. (2006). Savaş ve Turizm: Troya ve Gelibolu Savaş Alanları, *Türk Coğrafya Dergisi*, 46(1):1-21.
- Foley, M., and J. Lennon (1996). JFK and Dark Tourism: A Fascination with Assassination. *International Journal of Heritage Studies*, 2(4):198-211.
- <http://www.dark-tourism.com/index.php/18-main-menus/mainmenussubpages/619-list-of-top-10-most-popular-dark-tourist-sites> Erişim tarihi 13.05.2018
- <http://users.metu.edu.tr/birten/ingiliz.html> Erişim tarihi 13.05.2018
- İlgar, R. (2015). Mabetleşen Bir Mekân: Gelibolu Yarımadası Tarihi Savaş Alanları Turizmi, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 13(19):1-20.
- Kaya, O. (2006). *Ölüm Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı Ziyaret Eden Turistlerin Ziyaret Motivasyonlarını Anlamaya Yönelik Bir Araştırma ve Sonuçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kılıç, B. ve Akyurt, H. (2011). Destinasyon İmajı Oluşturmada Hüzün Turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1):209-232.
- Kılıç, B. ve Sop, S. A. (2011). Hüzün turizmi, Katarsis ve Alternatif Katarsistik Bir Destinasyon Örneği Olarak San Jose Madeni, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 8(3):6-22.
- Kılıç, B. ve Kurnaz, H. A. ve Sop, S. A. (2011). Çekici Faktörlerin Destinasyon Seçimine Etkisinin Belirlenmesi ve Hüzün Turizmi İlişkisi, *12. Ulusal Turizm Kongresi*, Düzenleyen Düzce Üniversitesi Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu, 30.11-4.12.2011, Akçakoca/Düzce, ss. 362-370.
- KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları (2017). *Kıbrıs Türk Tarihi 9*, Lefkoşa: Okman Printing
- Kozak, M. A. ve Bahçe, S. (2009). *Özel İlgi Turizmi*, Ankara: Detay Yayıncılık.

- Köleoğlu, N. (2018). Hüzün Turizmi ve Gelibolu Tarihi Alan Bölgesinde Yaşayan Yerel Halk Üzerindeki Etkisinin Kümeleme Analizi ile Modellenmesi, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13):144-153
- Kurnaz, H. A. ve Çeken, H. ve Kılıç, D. (2013). Hüzün Turizmi Katılımcılarının Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 5(2):57-73.
- Light, D. (2017). Progress in Dark Tourism and Thanatourism Research: An Uneasy Relationship with Heritage Tourism, *Tourism Management*, 61:275-301.
- Lippard, L.R. (1999). *On the Beaten Track: Tourism, Art and Place*, New Press: New York
- MacCannell, D. (1976). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*, Schocken Books: New York
- O'Neill, S. (2002). *Soham Pleads with Trippers to Stay Away*, The Telegraph. <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1405391/Soham-pleads-with-trippers-to-stay-away.html>
- Özçelik, H. (2012). *Gelibolu-Waterloo Karşılaştırması Yoluyla Türkiye'de Keder Turizmi Potansiyeli Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Rojek, C. (1991). *Ways of Escape: Modern Transformations of Leisure and Travel*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Department of Sociology University of Glasgow, England.
- url: <http://theses.gla.ac.uk/2507/1/1991rojekphd.pdf> Erişim 01.05.2018
- Seaton, A. V. (1996). Guided by the Dark: From Thanatopsis to Thanatourism, *International Journal of Heritage Studies*, 2 (4):234-244.
- Smith, V. (1998). War and Tourism: An American Ethnography, *Annals of Tourism Research*, 25(1):202-227.
- Stone, P.R. (2006). A Dark Tourism Spectrum: Towards a Typology of Death and Macabre Related Tourist Sites, Attractions and Exhibitions, *Tourism*, 54 (2):145-160.
- Stone, P. and Sharpley, R. (2008). Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective, *Annals of Tourism Research*, 35(2): 574-595.
- Stone, P. R. (2012). Dark Tourism and Significant Other Death: Towards A Model of Mortality Mediation, *Annals of Tourism research*, 39(3):1565-1587.
- Stone, P. (2013). Dark Tourism Scholarship: A Critical Review, *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 7(3):307-318.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2000). *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs, Nüfusu, Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları*, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 43, Ankara.
- Uğurlu, K. (2015). Utanç Müzeleri ve Turizm, 16. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, Düzenleyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi, 12-15.11.2015, Çanakkale, ss.1653-1670.
- Yıldız, Z. ve Yıldız, S. ve Aytemiz, L. (2015). Kara Turizm, Terör Turizmi ve Türkiye Potansiyeli, *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 4(2):390-407
- Yılmaz, C. (2009). Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(22):1-16.
- Yırık Ş. ve Seyitoğlu F. (2014). Hüzün Turizmi ve Mabetleşme Süreci Kapsamında Sarıkamış, 15. *Ulusal Turizm Kongresi*, Düzenleyen Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi, 13-16 Kasım 2017 Ankara, ss. 754-765.